

MUSIQIY MADANIY TADBIRLAR ESTETIK TARBIYANING MUHIM SHAKLI

Elnoza Abdukarimova,

JDPI o'qituvchisi

Annotatsiya: Madaniy-ma'rifiy tadbirlarni musiqiy-badiiy qismi, ya'ni bayram mazmuni, ruhiga mos kuy-qo'shiqlar ularni badiiy emotsional ta'sirchangligini oshiradi, ishtirokchilar, tinglovchilar va tomoshabinlar qalbida bayramona hissiy kechinmalar paydo qiladi. Bo'lg'usi talabalar darslarni maqsadli tashkil etish asosida madaniy tadbirlarga tayyorlashning pedagogik asoslarini ochib berilgan.

Kalit so'zlar: milliy g'oya va mafkura, ishtirokchilar, tinglovchilar, tomoshabinlar, aqliy, axloqiy, jismoniy jihatdan yetuk, estetik madaniyat, badiiy did, dunyoqarash.

O'sib kelayotgan yosh avlodni milliy g'oya va mafkura talablari asosida har tomonlama kamol toptirish, ya'ni, aqliy, axloqiy, jismoniy jihatdan yetuk, estetik madaniyati, badiiy didi, dunyoqarashi keng rivojlangan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqatli qilib tarbiyalash ta'lim-tarbiya ishlari uchun mas'ul pedagog- murabbiylar oldiga yangi va yanada mas'uliyatli vazifalarni qo'ymoqda.

Ta'limda integratsiyalashuv jarayonini tezlashuvi, fan-texnika taraqqiyotining jadal rivoji ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida yoshlarni zamonaviy bilimlarni puxta o'zlashtirish, zamon bilan hamnafas yashashga intilish, shu bilan bir qatorda halqimizning milliy iftixori, madaniy va ma'naviy o'zligining ifodasi bo'lgan qadriyatlariga vorislik qila oladigan shaxs sifatida shakllantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni uzluksiz ravishda takomillashtirib borishni taqozo etadi. Qadriyatlarimizni qadrlash, milliy g'oya va mafkura mohiyatini teran anglab yetish mazmunida mujassam bo'lgan bilim va tushunchalar o'quvchi yoshlar tarbiyasiga yangicha uslublar bilan yondashish, ta'lim-tarbiya ishlarini sinf va sinfdan tashqari faoliyatlar uzviyligida olib borish uning sifat va samaradorligini ta'minlashda muhim ish shakllaridan ekanligini ko'rsatadi.

Umumta'lim maktablarida tashkil etiladigan musiqiy-madaniy tadbirlar o'quvchi-yoshlarni xalqimiz hayotining muhim ko'rinishlarini ifoda etuvchi bayramlar, tarixiy sanalar, milliy an'analar, urf odatlar, fan, adabiyot, san'at olamida o'chmas iz qoldirgan buyuk ajdodlarimiz hayoti va faoliyati bilan tanishtirib borishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqimiz hayotida milliy bayramlar anchagina, ular orasida ayniqsa Navro'z bayrami alohida o'rin tutadi. Mustaqillik sharofati bilan bu bayram umumxalq bayrami, mehr-muruvvat, yangi yil bayrami sifatida keng nishonlanmoqda. Navro'z bayramini maktablarda o'tkazishga tayyorgarlik ko'rish va nishonlash sinf va sinfdan tashqari faoliyatlar uzviyligida olib boriladigan tadbirlar sirasiga kiradi. Bayram dasturiga jalb etilgan o'quvchilar milliy an'analarni sahnada jonlantirish, folklor-etnografik ko'rinishlarni badiiy talqin etishlari, teatrlashgan tomoshani musiqiy ta'minlashda ishtirok etishlari ularda izlanuvchanlik, topqirlik, ijodiy fikrlash, tasavvur qilish, milliy urf-odatlar, cholg'u sozlari, qo'shiq-aytimlari, raqslari, milliy liboslar, qadimiy mehnat qurollari bilan chuqur tanishish imkoniyatini yuzaga keltiradi.

Mustaqillik bayrami, o'qituvchilar va murabbiylar kuni, Konstitutsiya qabul qilingan kun, yangi yil, Navro'z, 8-mart xotin-qizlar bayrami, xotira va qadrlash kuni kabi bayramlar xalqimiz uchun muqaddas timsollar, ramzlar sifatida yildan-yilga yanada ommaviylik kasb etib, teatrlashgan-musiqali bayramlarga aylanayotganligi xalqimiz milliy qadriyatlari va an'alarining bardavomligidan dalolatdir.

Umumta'lim maktablarida o'tkaziladigan yozuvchi-shoirlar, xalqimiz ardog'iga muyassar bo'lgan san'atkorlar, ilm ahllari bilan uchrashuvlar, ularning hayoti va ijodiga bag'ishlangan adabiy-badiiy, musiqiy-teatrlashgan kechalar ham madaniy-ma'rifiy, tarbiyaviy ishlarning muhim shakli sifatida o'quvchi-yoshlarni ma'naviy kamolotiga ijobiy ta'sir etadi. «Kelajak ovozi», «Nihol», «Diyorim ohanglari» kabi ko'rik-tanlovlarga tayyorgarlik ko'rish, ijtirok etish kabilar ham o'quvchilarni san'at sirlarini puxta egallashga, o'z ustida ishlash, izlanish, iste'dodini ruyobga chiqarishga rag'batlantiradi. Bunday tanlovlarga jalb etilgan

har bir ishtirokchi-o'quvchi albatta ustozlari ko'magida maxsus tayyorgarlik ko'radi, tanlov Nizomi talablarini bajarish ustida mustaqil izlanishiga to'g'ri keladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarni bilim va malakalarini mustahkamlash, mahorat va tajriba ortirib borishlariga keng imkoniyat yaratadi.

Madaniy-ma'rifiy tadbirlarni musiqiy-badiiy qismi, ya'ni bayram mazmuni, ruhiga mos kuy-qo'shiqlar ularni badiiy emotsional ta'sirchangligini oshiradi, ishtirokchilar, tinglovchilar va tomoshabinlar qalbida bayramona hissiy kechinmalar paydo qiladi.

Umumta'lim maktablarda boshlang'ich ta'lim mazmuni va sifatini oshirish o'rta ta'lim poydevorini mustahkamlash bugungi kunda dolzarb vazifalardandir. Boshlang'ich sinflarda tashkil etiladigan o'ziga xos musiqiy-badiiy tadbirlar sirasida «Alifbo bayrami», turli mavzulardagi «ertalik»lar alohida o'rin tutadi. Bunday tadbirlar kichik yoshdagi o'quvchilarda ma'lum topshiriqlarni mustaqil bajarishlarida dastlabki ko'nikmalarni hosil bo'lishi va rivojlanishiga olib keladi. Sinf o'qituvchisi, musiqa o'qituvchisining o'zaro hamkorligi bunday tadbirlarni qiziqarli, ta'sirchan va ko'tarinki ruhda o'tishini ta'minlaydi.

Maktabda o'tadigan madaniy-ma'rifiy tadbirlarni rejalashtirish, dasturlarini tayyorlash va yuqori saviyada o'tishida musiqa o'qituvchisi asosiy rol o'ynaydi. Shuning uchun ham tadbirlarga tayyorgarlik ko'rish, namoyish etishda musiqa o'qituvchisi hech qachon o'zining asosiy vazifasi va maqsadini unutmasligi, mashg'ulot (repitisiya)lar jarayonida o'quvchilarning badiiy-estetik madaniyati, didi, nazariy savodxonligi, amaliy musiqiy ijrochilik ko'nikma va malakalarini shakllantirib borish nuqtai-nazardan yondashmog'i lozim.

Maktabda musiqiy bayram tadbirlarini muvoffaqiyatli o'tishini ta'minlovchi yana bir muhim jihat xususida to'xtalib o'tish o'rinli bo'ladi. Bu bayramlarni mazmuni, mohiyatiga mos repertuar tanlashdir. Repertuar tanlashda bolalarni yosh xususiyatlari, qiziqishlari, kuy-qo'shiqlar mavzularini rang-barangligi o'qituvchidan bu ishga nihoyatda ehtiyotkorlik bilan, pedagogik va metodik jihatdan to'g'ri yondashishni taqozo etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining hayotiy tushuncha va tasavvurlariga mos qo'shiqlar, masalan, o'yinchoqlar

(Varragim, Koptogim, Mashinam, Samolyot, Qo'g'irchog'im), cholg'u asbolari (Dutorim, Yangra doira, Do'mbiram), o'simlik dunyosiga xos (Boychechak, Lola, Qizg'aldog'im, Binafsha), hayvonotlar obrazi tasvirlangan (Quyonom, Ayiqcham, Kakku, Saman ot, Chu otim, Toychog'im), bolalar folkloriga mansub (Zuv-zuv borag'ay, Tomdan tarasha tushdi, Chittigul, Yallama-yorim, Qilpillama, Oftob chiqdi olamga) namunalarni repertuarga kiritilishi bolalarda san'atga, adabiyotga, xalq musiqa merosiga qiziqishni, har xil musiqa asarlarini, turli janr, xarakter, mavzu va uslublardagi kuy-qo'shiqlar mazmuni, obrazlarini to'la va chuqur tushunishlariga va shu orqali ularda badiiy estetik sifatlarni rivojlanishiga ijobiy ta'sir etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch. –T.: Ma'naviyat, 2008. -176 b.

2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. – T., O'zbekiston, 2017. – 488 b.

3. Umumta'lim maktablarida musiqa ta'limi va tarbiyasi Konsepsiyasi. –T.: -XTB, 1995 y.

4. Umumiy o'rta ta'limning Davlat Ta'lim Standarti va o'quv dasturi. T.: Ta'lim taraqqiyoti, 6-7 maxsus sonlari, 1999 y.

5. Abdukarimova E.I. Qudratov I. Musiqa ta'limida fanlararo aloqadorlik. Uslubiy qo'llanma. – Samarqand.: SamDU, -2015. – B 95 b.

6. Abdukarimova E.I. Qudratov I. Milliy musiqiy an'analar va ularning shaxs komolotidagi o'rni// O'zbekiston: Turizm; Iqtisodiyot va Ekologiya // Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari.- Sam., 2009-B 376-378

7. Abdukarimova E.I. Preparation of future music teachers for their professional activities through uzbek classical music// European Journal of Research and Reflection in Education Sciences. Research learning.- Volume: 7 Number: 6 Issue: 2056-5852 Publication Year: 2019. www. Scopus.com

8. Abdukarimova E.I. Texnologik loyihalash- musiqa mashg'ulotlarida samarali ta'lim // "Ilm ham jamiyat" jurnal. -Nukus davlat pedagogika instituti, 2019, 1-son, -B 61-63.

9. Abdukarimova E.I. Oliy Pedagogik ta'limda bo'lajak musiqa o'qituvchilarini mumtoz musiqa vositasida amaliy faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirish. Xalq ta'limi. jurnal-T.: 2021. -№3, - B. 82-84.

10. <https://art.jspi.uz/index.php/art/article/view/3541/2454>

11. <https://art.jspi.uz/index.php/art/article/view/288>

12. <https://art.jspi.uz/index.php/art/article/view/1660>